

Banvaktens bostad vid Sjögestads kyrkogård

Invid L2010:404, L2011:9653 och L2011:9654

Sjögestads kyrkogård (Sjögestad 15:1)

Sjögestads socken

Linköpings kommun

Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

Tekniska och administrativa uppgifter

Område	Sjöggestads kyrkogård (Sjöggestad 15:1)
Socken	Sjöggestad
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	Invid L2010:404, L2011:9653 och L2011:9654
Digitala fastighetskartans blad	65F 6c NV
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Mätteknik	RTK-GPS
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning, schaktningsövervakning
Lst beslut	2021-03-04
Lst dnr	431-1605-2021, 433-11235-20
Lst handläggare	Caroline Eriksson, Eva Nyström Tagesson
ÖM dnr	0036/21
ÖM projektnr	001743
KMR Uppdragsnummer	202100306
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Vikingstads församling
Projektledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	-
Rapportansvarig	Ann-Charlott Feldt
Fältarbete	2021-03-25 – 05-03
Undersökt yta och sträcka	Ca 100 m ² samt 150 löpmeter
Fynd	ÖM C4774. Fynden förvaras på och fyndfördelas till Östergötlands museum.
Foto	Digitala bilder
Analyser	Murbruksjämförelse
Grafik	Ann-Charlott Feldt
Renritning	Lasse Norr, Johan Levin
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.
Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Banvaktens bostad vid Sjögestads kyrkogård

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.....	4
Banvaktstugan i Sjögestad.....	6
Tidigare arkeologiska undersökningar	6
Syfte och frågeställningar.....	8
Metod och dokumentation.....	8
Resultat och tolkning.....	10
Den östra byggnaden	10
Stenkistan vid den östra byggnaden	10
Kabelschakten	11
Den västra byggnaden	12
VA-schaktet.....	12
Fyndmaterialet	16
Utvärdering i förhållande till undersökningsplanen	17
Referenser	18
Bilaga 1. Fyndlista.....	19
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	20
Bilaga 3. Lagerbeskrivningar	21
Bilaga 4. Ritningar	22
Bilaga 5. Schakttabell.....	28

Omslagsbild: Sjögestads medeltida kyrka, sedd från sydväst, avritad av Johan Fredrik Kock år 1806 (ur Rörby 1982).

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

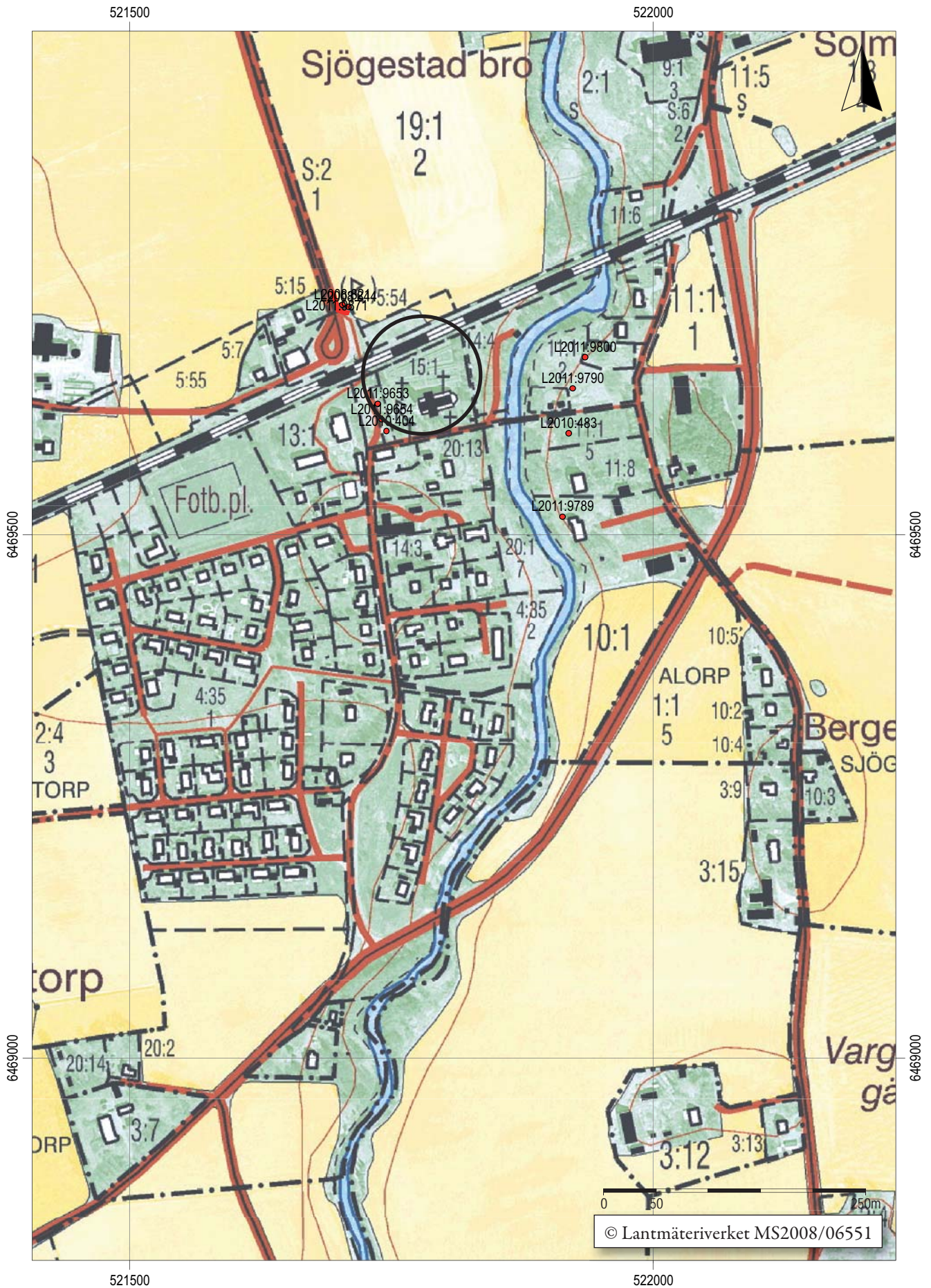
Sammanfattning

I samband med schaktning för två nya byggnader med tillhörande ledningsdragningar på Sjögestads kyrkogård genomfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Sjögestads medeltida kyrka uppfördes troligen under 1100-talets senare del. När den nya kyrkan byggdes 1860 - 1862 bevarades det medeltida tornet. 1950 utvidgades den gamla kyrkogården åt norr. Där fanns tidigare några äldre byggnader, bl a en banvaktstuga. Väster om bogårdsmuren finns idag två runstenar (L2011:9653 och L2011:9654). En härd har tidigare påträffats på denna sida i samband med en ledningsschaktning (L2010:404).

Vid undersökningen framkom inga äldre lämningar. Vid schaktning för VA i grusgången på norra kyrkogården påträffades lämningar efter två byggnader i form av tegelmurverk och ett tegelgolv, samt brandlager och diverse hushållsavfall. Lämningarna kan bl a kopplas till ovan nämnda banvaktstuga med tillhörande uthus/verkstad.

Ann-Charlott Feldt
antikvarie

Figur 2. Utsnitt ur digitala fastighetskartans blad 65F 6c NV med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

I samband med schaktning för två nya byggnader med tillhörande ledningsdragningar på Sjögestads kyrkogård genomfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Vid kyrkogården finns två runstenar (L2011:9653 och L2011:9654) och där har tidigare även påträffats en härd (L2010:404).

Fältarbetet utfördes på den norra delen av kyrkogården mellan 25:e mars och 3:e maj 2021 och omfattade två grunder om 45 respektive 49 m², en stenkista om 6,5 m² och ett ca 45 m långt VA-schakt samt ett ca 105 m långt ledningsschakt för el som sträckte sig över den norra delen av kyrkogården och längs den västra kyrkogårdsmuren. Arbetet utfördes efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Vikingstads församling svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska undersökningen i fält och rapportarbetet var undertecknad.

Områdesbeskrivning

Sjögestads socken är medeltida och har fått sitt namn efter byn Sjögestad. Socken finns omnämnd som Sigwalstadhe på 1330-talet och 1350 nämns...*parochia Sigwualzstadhum...* (Ortnamnsregistret, SDHK). Socken ligger i övergångsbygden mellan östgötaslätten och Östergötlands södra skogsbygd. I början av 1870-talet drogs Östra stambanan genom socknen och en station placerades i närheten av kyrkan.

Trakten är rik på fornlämningar. I närområdet finns bl a järnåldersgravfält (t ex L2011:9371, L2011:9366 och L2010:633), enstaka stensättningar och stensträngssystem samt boplatzlämningar (t ex L2011:8746). Här finns även ett par gravhögar, L2010:227 och L2010:229. Den sistnämnda, som kallas Lustigkulle, ligger idag inklämd mellan landsvägen mot Linköping och järnvägen.

Väster om bogårdsmuren finns idag två runstenar uppställda (L2011:9653 och L2011:9654, Olofsson & Hernqvist 2020). Den förstnämnda påträffades i samband med kyrkbygget på 1860-talet liggande på kyrkogården. Under en period var den försvunnen men återfanns igen 1870 i bogårdsmuren (Brate Ög184, Nordenskjöld 1875). Vid detta tillfälle påträffades ytterligare ett runstensfragment som nu är förkommet. Den andra runstenen togs enligt Fornminnesregistret ut och restes 1937. Där framgår inte var stenen påträffades. Möjligen är det Brate Ög185 som återfunnits även om det är tveksamt.

Figur 3. Runstenen L2011:9653 (Brate Ög 184) som är placerad utanför den västra bogårdsmuren sedd från väster. Det nu aktuella ledningsschaktet löpte mellan runstenen och bogårdsmuren. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Sjögestads kyrka och kyrkogård ligger väster om Lillån medan Sjögestads by har varit belägen på åns östra sida. En väg från Sjögestads by passerade över en spång och fortsatte västerut längs den södra kyrkogårdsmuren (LMS D93-11:1).

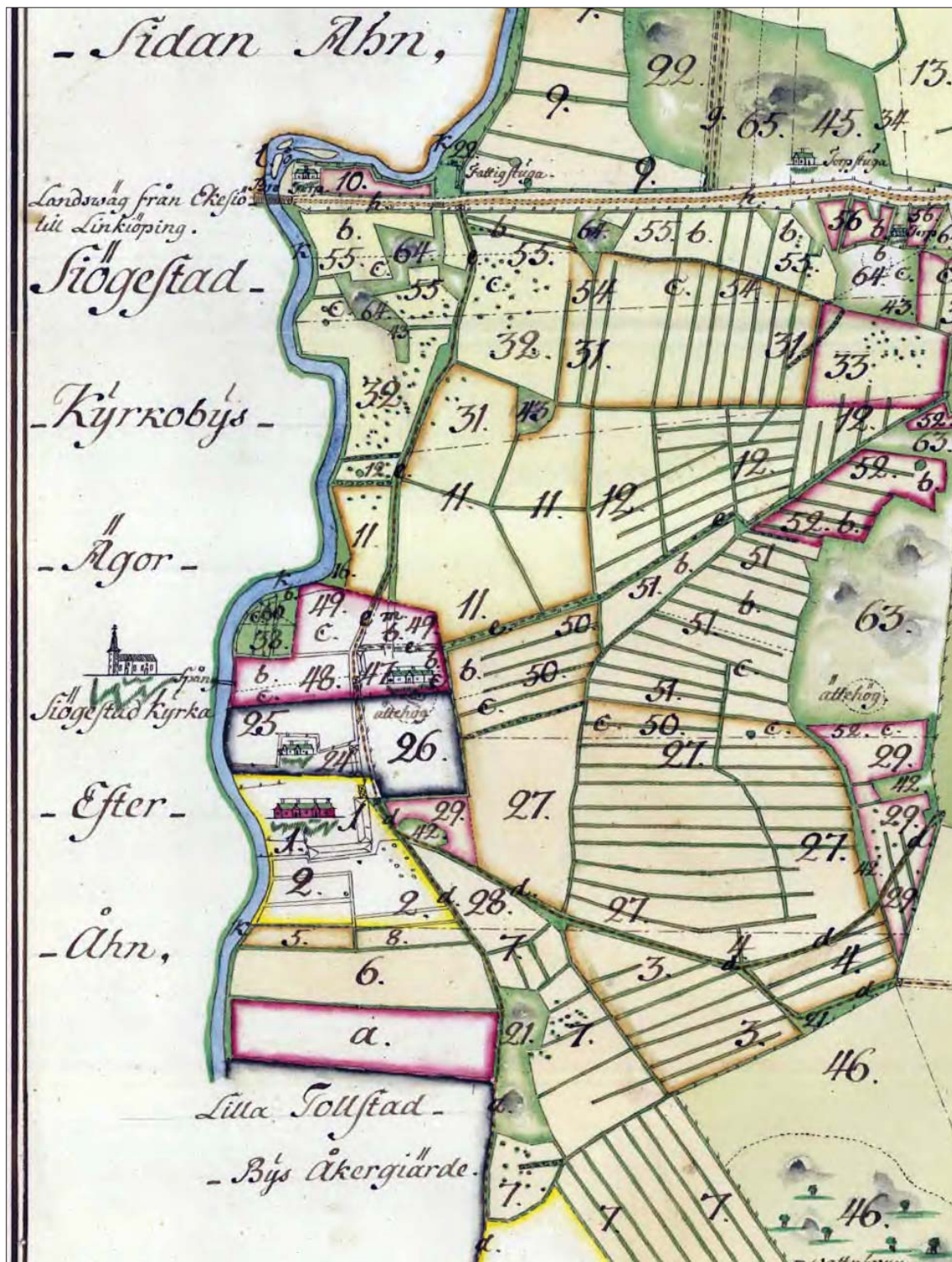
Sjögestads medeltida kyrka anses vara byggd under 1100-talets senare del. Även tornet tillkom under medeltiden men det är oklart om det byggdes samtidigt som kyrkan eller om det tillkom senare. När den nya kyrkan uppfördes 1860-1862 bevarades det medeltida tornet (Kyrkobyggnadsinventeringen).

År 1950 utvidgades den gamla kyrkogården åt norr. På den platsen fanns tidigare några äldre byggnader, bl a en banvaktstuga. I samband med utvidgningen gjordes förändringar även på den gamla kyrkogården. Ytan fylldes upp ca 50 cm, häckar togs bort och gräs

lades ut. Gravvårdarna som tidigare varit oregelbundet placerade restes upp och ställdes i raka linjer (Kyrkogårdsinventeringen).

De två byggnader som Vikingstads församling lät uppföra är placerade på den nya kyrkogårdsdelen, i det

nordvästra respektive nordöstra hörnet. Även huvuddelen av ledningsdragningsarna utfördes inom denna del. Endast en elkabel grävdes utanför kyrkogården, längs den västra bogårdsmuren.

Figur 4. Utsnitt ur storskifteskarta över Sjöggestads by från 1772. Väster om ån syns kyrkan och en spång leder över ån (LMS D93-11:1, ej rektifierad).

Banvaktsstugan i Sjögestad

Som redan nämnts har en banvaktsstuga legat på platsen för den nordvästra delen av den utvidgade kyrkogården. Järnvägsetappen från Norrköping till Nässjö via Linköping, Mjölby och Tranås stod klar 1874. Enligt kyrkoarkivalierna för Sjögestads församling (Riksarkivet) framgår att det funnits fyra banvaktsstugor längs stambanans sträckning inom Sjögestads socken. Dessa tillkommer 1873 då banvakter med familjer flyttar in.

På hemsidan banvakt.se som drivs ideellt av två järnvägsentusiaster, Jöran Johansson och David Larsson, finns järnvägsrelaterade artiklar och en sökbar databas där man finner banvaktsstugor, bandelar, banvakter och mycket annat. Här finns också en kortfattad information om banvaktsstugan i Sjögestad och personuppgifter om de banvakter som varit verksamma på platsen och bosatta i stugan.

Den näst siste banvakten i stugan, Axel August Björk, avlider 1934. Dottern Astrid Matilda är platsvakt vid Sjögestads hållplats strax intill. Hon och modern bor kvar till 1943. Samma år flyttar den siste banvakten, Karl Ove Liebneckt Svensson in och bor där med sin familj fram till 1947. Banvakt Björks son Axel Ivar utbildar sig till banmästare och har sin familjegrav placerad på den nordvästra delen av Sjögestads kyrkogård. alldeles intill banvaktsstugan där han växte upp. När han avled 1951 blev han en av de första att begravas på den del av kyrkogården som inrättats på platsen för hans barndomshem.

Stugan och den övriga bebyggelsen revs sannolikt ganska snart efter att den sista banvakten flyttat därifrån 1947. Den saknas på den ekonomiska kartan från

1948 och den nya kyrkogården invigdes 1950. På banvakt.se konstateras att det vid förvärvet fanns diverse byggnader, bl.a. en banvaktsstuga på området.

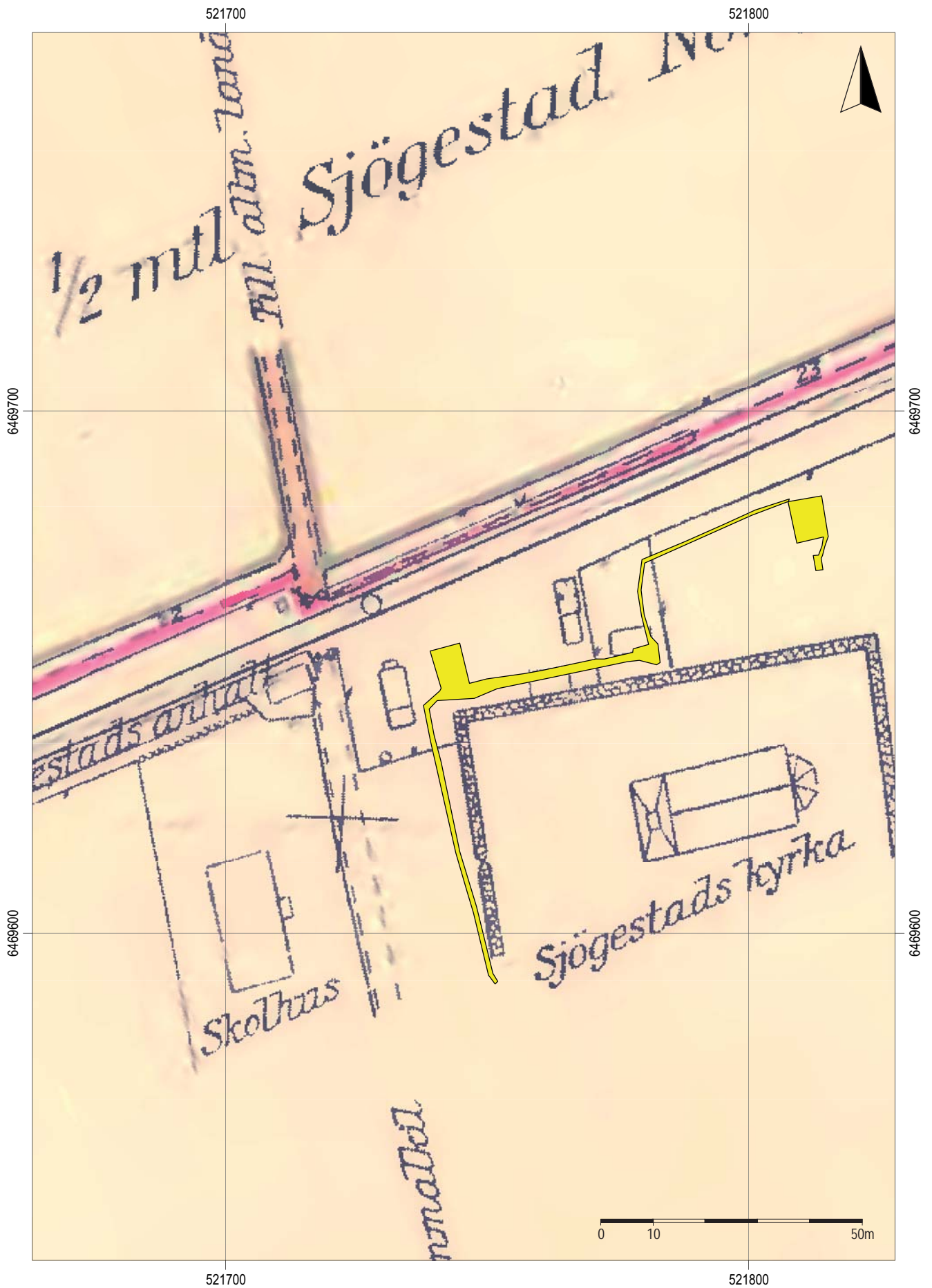
Jag har inte lyckats lokalisera några foton på banvaktsstugan men en kartering från 1916 visar att två tomter och ett antal byggnader då fanns på platsen. Karteringen utfördes inför en expropriation för ett extra spår på järnvägslinjen mellan Mjölby och Linköping (LMM 05-jvg-xx:77). På den rektifierade kartan framgår att den aktuella schaktsträckningen berör två av byggnaderna (figur 6).

Tidigare arkeologiska undersökningar

Vid arkeologiska undersökningar och andra arbeten i närområdet har förhistoriska lämningar påträffats vid flera tillfällen. Vid en ledningsschaktning som sträckte sig genom Sjögestads bytomt öster om Lillån samt på ett parti väster om kyrkogården, från järnvägen till skolan, påträffades flera lämningar. Närmast är fyndet av en härd som framkom direkt väster om bogårdsmuren (L2010:404, Österström 2001). Härden bedömdes som förhistorisk men daterades ej. Väster om kyrkan fanns även två sentida husgrunder, vilka inte beskrivs närmare i rapporten. Längs sträckan genom Sjögestads bytomt framkom flerskiktade kulturlager och byggnadslämningar samt en grop med skörbrända stenar och två stolphål.

Figur 5. Banmästare Axel Ivar Björks familjegrav placerad på den nordvästra delen av Sjögestads kyrkogård. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Figur 6. Rektifierat utsnitt ur järnvägskarta från 1916 (LMM 05-jvg-xx:77) som visar bebyggelsen med banvaktsstugan och med det aktuella schaktet markerat. Skala 1:1000.

I samband med schaktning för fjärrvärme mellan Linköping och Mjölby genomfördes en utredning där boplatsslämningar och möjliga gravar upptäcktes ca 60 m norr om kyrkogårdens nordvästra hörn (Helander 2001). Lämningarna kunde begränsas åt norr och öster men bedömdes fortsätta åt väster där den äldre vägen löper och åt söder, mot järnvägen. Boplatsslämningarna (L2011:9871) utgjordes av några härdar, gropar och stolphål. Kolprov från en härd daterades till 80 – 250 e Kr, d v s romersk järnålder. De två möjliga stensättningarna (L2008:821 och L2008:844) rensades fram men grävdes inte ut då ledningssträckningen flyttades vilket innebär att de kvarligger orörda.

Cirka 500 m öster om kyrkan har lösfynd påträffats i samband med prospektering med metalldetektor (Rundkvist 2006). Fynden som påträffades utgjordes av ett svenskt kopparmynt från 1666 (L2009:9614), ett hänge eller handtag av vitmetall (L2009:9663), foten till en malmgryta (L2009:9673) och huvudet till en vikingatida dräknål av kopparlegering (L2009:9686). Metalldetekteringen genomfördes intill gravhögen L2010:227.

Längre åt öster och nordost har flera undersökningar utförts. Drygt 600 m åt öster, i anslutning till gravfältet (L2011:9366), finns en boplat (L2011:8746) som påträffades i samband med en utredning (Larsson 1992). En härd daterades till äldre järnålder. Boplatsens utkant berördes även i samband med den tidigare nämnda schaktningen för fjärrvärme mellan Linköping och Mjölby (Helander 2001).

Intill gravhögen Lustigkulle (L2010:229) ca 700 m åt nordöst har ett par stensättningar undersökts (L2010:387 och L2010:388, Larsson 1992 och 1994). Under överbyggnaderna fanns 29 gravgömmor som daterades till äldre järnålder.

I samband med att en gång- och cykelväg skulle anläggas undersöktes boplatsslämningar (L2008:972) ca 1,2 km öster om nu aktuellt undersökningsområde (Rudh 2004). Dessa bestod av härdar, gropar och stolphål. En härd daterades till förromersk järnålder.

Syfte och frågeställningar

Undersökningens övergripande syfte var att tillse att eventuella fornlämningar berördes så lite som möjligt av arbetet. De lämningar som påträffades skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning, samt om möjligt dateras. Resultatet är avsett att kunna ligga till

grund dels för Länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför eventuella kommande beslut, dels för exploatörens vidare planering.

Det finns inga kända gravläggningar på de berörda partierna av kyrkogården, däremot bedömdes det att det var möjligt att äldre lämningar, från såväl förhistorisk som historisk tid, kunde finnas på platsen. Inför arbetet upprättades nedanstående frågeställningar som bedömdes vara relevanta.

- Närheten till förhistoriska lämningar pekar på att sådana även kan förekomma inom undersökningsområdet. Finns det spår efter förhistoriska aktiviteter och kan dessa i så fall relateras till boplaten ca 60 m längre norrut?
- Finns det spår av äldre historisk bebyggelse i området?
- Finns det spår efter en äldre bogårdsmur eller annan form av inhägnad och kan denna i så fall dateras?

Metod och dokumentation

Den arkeologiska undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning. Schakten grävdes med maskin. Inledningsvis grävdes schakten för de båda byggnaderna vilka var 45 respektive 49 m² stora. Schaktdjupet för grundläggningarna var 0,5-0,6 m. Därefter grävdes kabelschakten som omfattade en sammanlagd sträcka på ca 105 m. Dessa var ca 0,5 m djupa och ca 0,4 m breda. I anslutning till den östra byggnaden grävdes ett 6,5 m² stort och ca 1,8 m djupt schakt för en stenkista. Under arbetets gång tillkom även en ca 45 m lång, 2 m bred och 1,5 m djup VA-ledning i grusgången på kyrkogården.

Schakten grävdes skiktvis och dokumenterades genom inmätning med RTK-GPS, profilritning, beskrivning och digital fotografering. Påträffade lämningars datering har bedömts utifrån fyndsammansättning, varför inga analyser genomförts förutom en murbruksjämförelse. Endast ett mindre urval av påträffade föremål samlades in. Föremål som tillvaratogs förvaras på och fyndfördelas till Östergötlands museum under accessionsnummer ÖM C4774.

Ett murbruksprov togs tillvara och har jämförts med de prover i Östergötlands museums referenssamling för murbruk som sedan tidigare finns från närområdet. Det har jämförts genom okulär bedömning av färska

Figur 7. Planritning som visar placeringen av schakt, profilritning och planritning. Skala 1:500.

brottytor. Ingen mikroskopering eller tunnslipsanalys har utförts. Provet har jämförts med referenssamlingen avseende relationen kalk/ballast, kalkens färgton, ballastens innehåll och kornstorlek samt omfattning och storlek på ingående kalkklumpar, luftbubblor och organiskt material. Dessutom har en bedömning gjorts rörande brukets konsistens (d v s om det är hårt, smuligt eller mjöligt) och homogenitet (d v s om fördelningen av de ingående beståndsdelarna är jämn eller ojämn).

Resultat och tolkning

Schaktningsarbetet utfördes i flera etapper. Ingenstans påträffades några förhistoriska lämningar som skulle kunna kopplas till tidigare kända fornlämningar i närområdet. De lämningar som påträffades kan samtliga knytas till den bebyggelse som fanns i området innan den nya delen av kyrkogården lades ut 1950. Gjorda iakttagelser presenteras schaktvis nedan.

Den östra byggnaden

Här framkom matjord ner till ett djup av ca 0,4 m. Därunder fanns undergrunden i form av en lerig silt. Under grästorv och ca 0,2 m matjordsfyllning löpte ett nord-sydligt stråk med grus och fin stenkross som vilade på ett lager grövre stenkross. Det är rester efter fortsättningen på en nord-sydlig gångväg som sträckt sig från den gamla kyrkogården och ut över den nya delen. Inget av arkeologiskt intresse framkom.

Figur 8. Schaktet för den östra byggnaden sett från norr. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Stenkistan vid den östra byggnaden

Från den östra byggnadens sydöstra hörn grävdes ett 3,7 m långt schakt som avslutades med en 4 m² stor och 1,8 m djup grop för anläggandet av en stenkista. Schaktet uppvisade samma lagerbild som i schaktet för grundläggningen av den östra byggnaden, inklusive spåren efter en gångväg. Inget av arkeologiskt intresse framkom i schaktet.

Figur 9. Schaktet för stenkistan vid den östra byggnaden sett från söder. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Kabelschakten

Kabelschaktet från den östra byggnaden grävdes på kyrkogårdens nordligaste del från byggnadens nordvästra hörn och var ca 46 m långt och ca 0,5 m djupt. Detta berörde endast matjordslager. Inget av arkeologiskt intresse framkom.

Kabelschaktet väster om bogårdsmuren sträckte sig från den västra byggnaden, ut genom den nordvästra ingången till kyrkogården och söderut längs utsidan av den västra bogårdsmuren. Schaktet var ca 60 m långt och ca 0,5 m djupt. Schaktet passerade mellan

bogårdsmuren och de båda runstenarna (L2011:9653 och L2011:9654), samt platsen för den tidigare påträffade härden (L2010:404, Österström 2001).

I schaktet berördes huvudsakligen matjord, naturlig undergrund och i sen tid anbragta jordmassor. Närmast platsen för den tidigare påträffade härden förekom omrörd och något sotig jord på ett kortare parti. Sannolikt rör det sig om schaktfyllning från den då genomförda ledningsschaktningen. Inget av arkeologiskt intresse framkom.

Figur 10. Kabelschaktet från den östra byggnaden sett från väster. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Figur 11. Kabelschaktet längs västra bogårdsmuren sett från norr. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Den västra byggnaden

Den västra byggnaden placerades strax öster om platsen för den tidigare banvaktstugans bostadshus, alldeles intill den nordvästra ingången till kyrkogården. Här framkom en liknande lagerföljd som vid den östra byggnaden och kabelschakten, med matjord ner till ett djup av ca 0,4 m och därunder undergrunden i form av en lerig silt. Även här återfanns spår efter en igenlagd gångväg, även om den i det här fallet var förskjuten åt öster i förhållande till den befintliga gången längre söderut.

Närheten till den raserade banvaktstugan och placeringen inne på banvaktens tomt innebar att det i schaktet framkom raseringsmassor och diverse avfall

Figur 12. Schaktet för den västra byggnaden sett från nordväst. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

kopplat till bostaden. Längs den östra sidan av schaktet fanns ett stråk av stenar i ett mörkt lager. Detta tolkades som ett äldre ledningsschakt eller dike som fyllts igen i samband med att banvaktstugan revs. Bland de påträffade föremålen fanns byggskrot såsom trasiga tegelpannor, tegelbitar, rörbitar och murbruk. Dessutom förekom bitar från en vit kakelugn, skärvor från fat och kaffekoppar samt bitar av en potta i flintgods.

VA-schaktet

Ett ca 1,5 djupt, 2 m brett och 45 m långt schakt för VA grävdes från en befintlig dagvattenbrunn fram till den nordvästra ingången till kyrkogården. Schaktet grävdes i den grusgång som löper längs den södra långsidan av den utvidgade kyrkogården. Schaktet följde ett äldre VA-schakt som sannolikt grävdes när kyrkogården utvidgades 1950.

Närmast dagvattenbrunnen framkom en sedan tidigare söndergrävd byggnadslämning i form av en tegelkonstruktion (A1 och A2). Den bestod av två partier av tegel (grundmurar/syllar?) bevarade i tre skift och med en bredd av 0,8 m (A1) respektive 0,6 m (A2). Mellan de båda tegelpartierna fanns ett lager av jord, grus, lera och tegelkross (lager 3). Väster om A2 vidtar odlingsjord bestående av brun lerig silt med inslag av tegelkross (lager 5). Tegelkonstruktionen överlagras av ett svart brandlager med kol, koks(?), förslagat material och grus (lager 2). Detta lager fortsatte ca 6 m väster om A2. Det framkom ett lager med tegel ca 4,5 m väster om A2. Huruvida detta hör samman med konstruktionen är oklart. Tegelkonstruktionen är avgrävd åt norr och öster av äldre VA-ledningar och en dagvattenbrunn.

I anslutning till byggnadslämningen påträffades diverse hushållsavfall såsom skärvor av glas, lergods och flintgods samt skaffet till en tandborste. Lämningarna kan med största sannolikhet kopplas till en byggnad som återfinns på järnvägskartan från 1916 (LMM 05-jvg-xx:77). Denna byggnad tycks inte höra samman med bebyggelsen till banvaktstugan utan har en egen inhägnad tomt. Huruvida det rör sig om en bostad eller någon form av ekonomibyggnad (fåhus, lada eller kanske verkstad) är oklart. Lagret med kol och koks som ligger över anläggningen skulle kunna tyda på det varit någon form av verkstad.

Figur 13. Schaktets placering över banvaktsstugans tomt enligt järnvägskartan från 1916 (LMM 05-jvg-xx:77). Skala 1:350.

Figur 14. Byggnadslämningen A1 – A2 sedd från norr. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Figur 15. Byggnadslämningen A1 sedd från uppfifrån med norr uppåt i bilden. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Strax väster om tegelkonstruktionen A1 - A2, vid 10 respektive 12 m på profilritningen, påträffades två stenfyllda nedgrävningar i schaktväggen (A4 och A5). Den förstnämnda var fylld med jämnstora kullerstenar medan den andra innehöll ett mer blandat stenmaterial. Vid fältarbetet tolkades A4 som en möjlig dränering och A5 som en ospecificerad grop. Vid A5 förändras lagerbilden från att utgöras av odlingsjord (lager 5) öster om A5 till att ersättas av ett fyllnadslager med stenar och jord (lager 10) väster därom.

På järnvägskartan från 1916 (LMM 05-jvg-xx:77) framgår att det finns ett staket (och sannolikt en tomtgräns) ungefär där de båda groparna påträffades. En trolig tolkning är att åtminstone en av de stenfyllda groparna är ett stolphål som har med gränsen på kartan att göra. Även förändringen i lagerbilden tyder på att det finns en gräns mellan olika tomter och/eller verksamheter.

I schaktets mellersta del, mellan 18 och 26 m i på profilritningen, påträffades en tegelkonstruktion, A3. Denna bestod av ett enkelt skift liggande tegel som kunde följas på en drygt 5 m lång sträcka. Teglet var placerat på ett 0,1-0,2 m tjockt lager med bränt material (lager 13) och därunder fanns ett lager påförd sand (lager 14). Konstruktionen var placerad i en flack, 0,2 - 0,4 m djup nedgrävning i undergrunden. I öster avslutas anläggningen av en större sten. Även ca 1 m väster om anläggningen finns en större sten men denna saknar säker koppling till anläggningen.

Anläggningen sammanfaller väl med en byggnad som återfinns på järnvägskartan från 1916 (LMM 05-jvg-xx:77). Det rör sig troligen inte om något bostadshus. Med tanke på konstruktionen med teglet kan det vara rester av en verkstad snarare än ett vanligt uthus.

Figur 16. Tegelkonstruktionen A3 som den framträdde i den södra schaktväggen. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Fyndmaterialet

De föremål som påträffades var koncentrerade till schakten på den västra delen av kyrkogården (VA-schaktet och den västra byggnaden) och var sentida. De hör med största sannolikhet samman med den bebyggelse som fanns på platsen under slutet av 1800-talet och fram till dess kyrkogården utvidgades 1950. Mycket av materialet hänger samman med det dagliga livet i banvaktsstugan.

Bland fynden fanns byggs-krot, kakel, skärvor av kaffekoppar, fat och krukor, buteljglas, en kaffepanna, bitar av en järngryta och en potta m m. Hela fyndmaterialet pekar på dateringar till senare delen av 1800-talet och första hälften av 1900-talet. Ett mindre urval av påträffade föremål togs tillvara (se fyndlista i bilaga 1).

Ett murbruksprov under A3 togs tillvara och har jämförts med Östergötlands museums referenssamling. Provet påminner närmast om murbruk av typ 12C och 37 från Linköpings slott (Modén & Feldt 2004), vilka kan dateras till senmedeltid. Då provet inte härrör från någon konstruktion är det troligt att det rör sig om spridda murbruksbitar som kommer från raseringen av den medeltida kyrkan.

Figur 17. Kaffepanna som hittades i den västra delen av VA-schaktet. Denna tillvaratogs inte. Foto Ann-Charlott Feldt, Östergötlands museum.

Figur 18 (ovan). Exempel på kantbitar från olika fat som kan ha använts av banvaktsfamiljerna. Foto Johan Levin, Östergötlands museum.

Figur 19 (nedan). Krönkakel till en kakelugn. Foto Johan Levin, Östergötlands museum.

Utvärdering i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningen utfördes som en schaktningsövervakning och dess övergripande syfte var att tillse att eventuella fornlämningar berördes så lite som möjligt av arbetet. De lämningar som påträffades skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning, samt om möjligt dateras. Inför undersökningen bedömdes det att det var möjligt att äldre lämningar, från såväl förhistorisk som historisk tid, kunde finnas på platsen och ett antal frågeställningar som bedömdes vara relevanta uppställdes. Dessa redovisas under rubriken Syfte och frågeställningar.

Inga förhistoriska lämningar som skulle kunna kopplas till tidigare kända fornlämningar i närområdet påträffades. Inte heller några spår efter en äldre kyrkogårdshägnad berördes av arbetet då schakten kom att förläggas norr om den äldre begränsningen av kyrkogården. De lämningar som framkom fanns samtliga i den nordvästra delen av kyrkogården och kunde knytas till den bebyggelse som fanns där under senare delen av 1800-talet och 1900-talet, innan den nya delen av kyrkogården lades ut 1950. Ett mindre urval av föremål kopplade till denna sentida bebyggelse togs tillvara.

Undersökningsresultaten från såväl schaktningsövervakningen som kart- och arkivstudierna tyder på att området utgjordes av åkermark innan järnvägen bebyggelse hörande till denna byggdes under senare delen av 1800-talet.

Referenser

- Brate E. 1911. *Sveriges runinskrifter*. Andra bandet, Östergötlands runinskrifter. Stockholm.
- Helander A. 2001. *Arkeologi längs gamla E4:an mellan Linköping och Mjölby. Planerad fjärrvärmeledning mellan Linköping och Mjölby*. Slaka, Vikingstads, Sjögestads, Viby, Sya och Mjölby socknar, Linköpings och Mjölby kommuner, Östergötland. Arkeologisk utredning etapp 1. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Öst 2001:11.
- Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering. 2002. Sjögestads kyrkogård. Sjögestads församling, Linköpings kommun, Linköpings stift, Östergötlands län. Rapport Östergötlands länsmuseum. https://ep.liu.se/databases/kyrkomiljo/pdf/%c3%96g%20kg/sjogesta_kyrkogard_rapport.pdf
- Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2005. Sjögestads kyrka, Sjögestads socken, Linköpings kommun, Linköpings stift, Östergötlands län. Rapport Östergötlands länsmuseum. https://ep.liu.se/databases/kyrkomiljo/pdf/%c3%96g%20kyrkor/sjogestads_kyrka.pdf
- Larsson M. 1992. *Sjögestad*. Sjögestads socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk utredning. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Linköping 1992.
- Larsson M. 1994. *Sjögestad. Stensättning med 29 gravömmor*. Sjögestads socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Linköping 1994:56.
- Modén E & Feldt A-C. 2004. *Linköpings slotts nya byggnadshistoria*. Byggnadsarkeologisk undersökning. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2004:35.
- Nordenskjöld C F. 1875. Östergötlands minnesmärken. *Östergötlands fornminnesförenings tidskrift*. Linköping.
- Olofsson A & Hernqvist L. 2020. *Runstensinventering i Östergötlands län*. Rapport från en inventering av vårdbehov och skyltning av runristningar. Östergötlands museum. Rapport 2020:44.
- Rundkvist M. 2006. Prospektering kring storhögarna vid Stora Tollstad i Sjögestad, 10-11 april 2006, Ög, Sjögestad sn, Tollstad 11:1, Raä 14-16, Metallsökning, Rapport, 2 maj 2006.
- Rudh S. 2004. *Härdar utanför Sjögestad. Förundersökning inför byggande av gång- och cykelväg mellan Sjögestad och Vikingstad*. Sjögestads socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Öst 2004:27.
- Rörby G. 1882. *Medeltida kyrkor i Östergötland tecknade av Elias Brenner och Johan Fredrik Kock*. Skänninge.
- Österström K. 2001. *Arkeologi i Sjögestad*. Sjögestads bytomt, Uv 1 och Lunnevadsvägen, Sjögestad 13:1, 4:35, Sjögestads socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Öst 2001:54.

Arkiv och digitala källor

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

LMSD93-11:1. Storskifte. Sjögestad 1-9, Sjögestads sn. 1772

Lantmäterimyndighetens arkiv (LMM)

05-jvg-xx:77. Expropriation (för södra stambanan). Mjölby kommun, Östergötland. 1917

Ortnamnsregistret.

<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names> 2021-11-24

Riksantikvarieämbetet

Fornminnesregistret Fornreg <https://app.raa.se/id/secure/fornreg/>

Riksarkivet

SDHK. Svenskt Diplomatariums huvudkartotek <https://sok.riksarkivet.se/sdhk>

SE/VALA/00327, Landsarkivet i Vadstena, Sjögestads kyrkoarkiv, Husförhörslängder AI:9, AI:10, AI:11 och Församlingsböcker AIIa:1, AIIa:2, AIIa:3, AIIa:4 och AIIa:5.

Östergötlands museum

Referenssamling för murbruk.

Hemsidan Banvakt

<https://banvakt.se/> 2021-10-28

Bilaga 1. Fyndlista

F-nr	Sakord	Material	Ant	Mått (mm)	Vikt (g)	Kontext	Övrigt
1	Kärl	BII:4 klarglas	1	58x40, botten Ø ca 180	29,9	På tegel, A1	Botten. Glasyr på insidan. Oglaserad utsida
2	Kärl	Flintgods	1	60 x 50 Ø ca 300	17,9	På tegel, A1	Fat. Kant. Vit med smala blå ränder
3	Kärl	Flintgods	1	37x29, tj 3,3 Ø ca 140	4,6	På tegel, A1	Fat. Kant. Ljusblå rand, smala bruna ränder
4	Tandborste	Ben/horn	1	L 110	10,2	På tegel, A1	Skaft
5	Kärl	Flintgods	1	54x42, tj 4,4, Ø ca 180	14,4	Under tegel, A3	Fat. Kant. Lila blommor och kantbård
6	Kärl	Flintgods	2	50x39, 27x25, tj 5,0	12,9	Under tegel, A3	Fat. Lila blommor
7	Kärl	Flintgods	1	39x32, tj 4,2, Ø ca 300	11,2	Under tegel, A3	Fat. Kant. Blå mönster och kantbård
8	Kärl	Flintgods	1	40x31, tj 3,8, Ø ca 80	5,5	Under tegel, A3	Kopp. Mynning. Ljusblå rand, smala bruna ränder
9	Kärl	Fajans	1	17x14, tj 3,2	0,9	Under tegel, A3	Fat? Blå växtmönster
10	Kärl	BII:4 klarglas	1	95x76, tj 6,1, botten Ø ca 120	68,7	Under tegel, A3	Botten. Glasyr på insidan. Oglaserad utsida
11	Murbruk	Kalkbruk	2		17,5	Under tegel, A3	Prov fört till referenssamlingen
12	Kakel	Kakel	1	110x72	200,8	V huset	Krön. Vitglaserat reliefkakel

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A1 - A2. Tegelkonstruktion

Placering: Profilritning vid 0 - 3 m (även ritad i plan)

Mått: djup 0,4

Tegelkonstruktion bestående av två partier av tegel (grundmurar/syllar?) bevarade i tre skift och med en bredd av 0,8 m (A1) respektive 0,6 m (A2). Avståndet mellan de båda partierna var ca 1,8 m och mellanrummet var fyllt med ett lager av jord, grus, lera och tegelkross (lager 3). Öster om A2 vidtar ett lager med odlingsjord bestående av brun lerig silt med inslag av tegelkross (lager 5). Tegelkonstruktionen överlagras av ett svart brandlager med kol, koks(?), förslagat material och grus (lager 2). Detta lager kunde följas på en 9 m lång sträcka. Ytterligare tegel förkommer ca 4,5 m väster om A2. Huruvida detta tillhör samma konstruktion är oklart. Teglet hade måtten 28 x 14 x 7,5 cm. Tegelkonstruktionen är avgrävd åt norr och öster av äldre dagvattenledning och en dagvattenbrunn.

A3. Tegelkonstruktion

Placering: Profilritning vid 18,00-25,70 m

Mått: längd 7,70 m

Tegelkonstruktion bestående av ett skift tegel placerat på ett 0,1-0,2 m tjockt lager med bränt material (lager 13) och därunder ett lager påförd sand (lager 14). Konstruktionen är placerad i en flack, 0,2 - 0,4 m djup, nedgrävning ner i undergrunden. I öster avslutas anläggningen av en större (0,4 x 0,6 m) sten. Även ca 1 m väster om anläggningen finns en större sten men denna saknar säker koppling till anläggningen. Teglet kan följas på en 5,10 m lång sträcka.

A4. Stenfylld grop (Stopphål/Dränering?)

Placering: Profilritning vid 9,50 - 10,50 m

Mått: bredd 0,45, djup 0,50

Nedgrävning fylld med 0,07 - 0,12 m stora kullerstenar. Framträder under påförd matjord (lager 1). Grävd genom lerig odlingsjord (lager 5), ner i undergrunden (lager 7). Endast dokumenterad i profil.

A5. Stenfylld grop/Stopphål

Placering: Profilritning vid 11,80 - 12,30 m

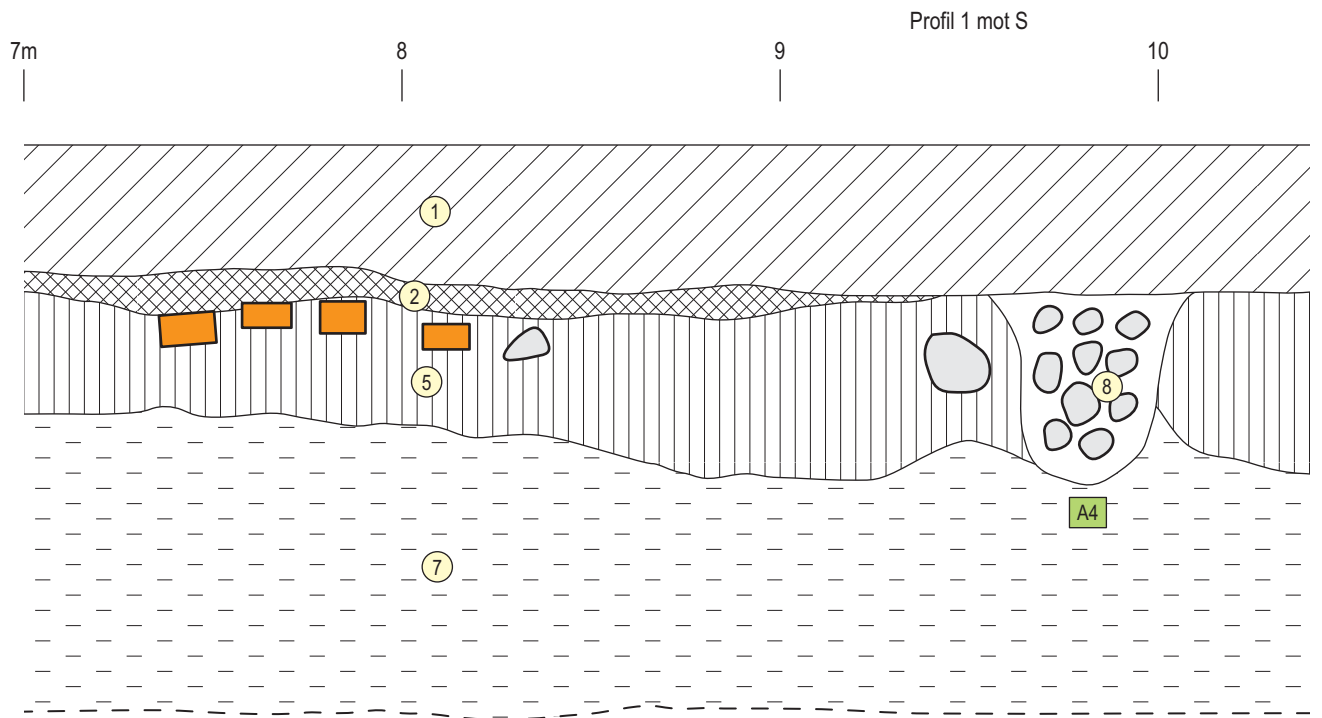
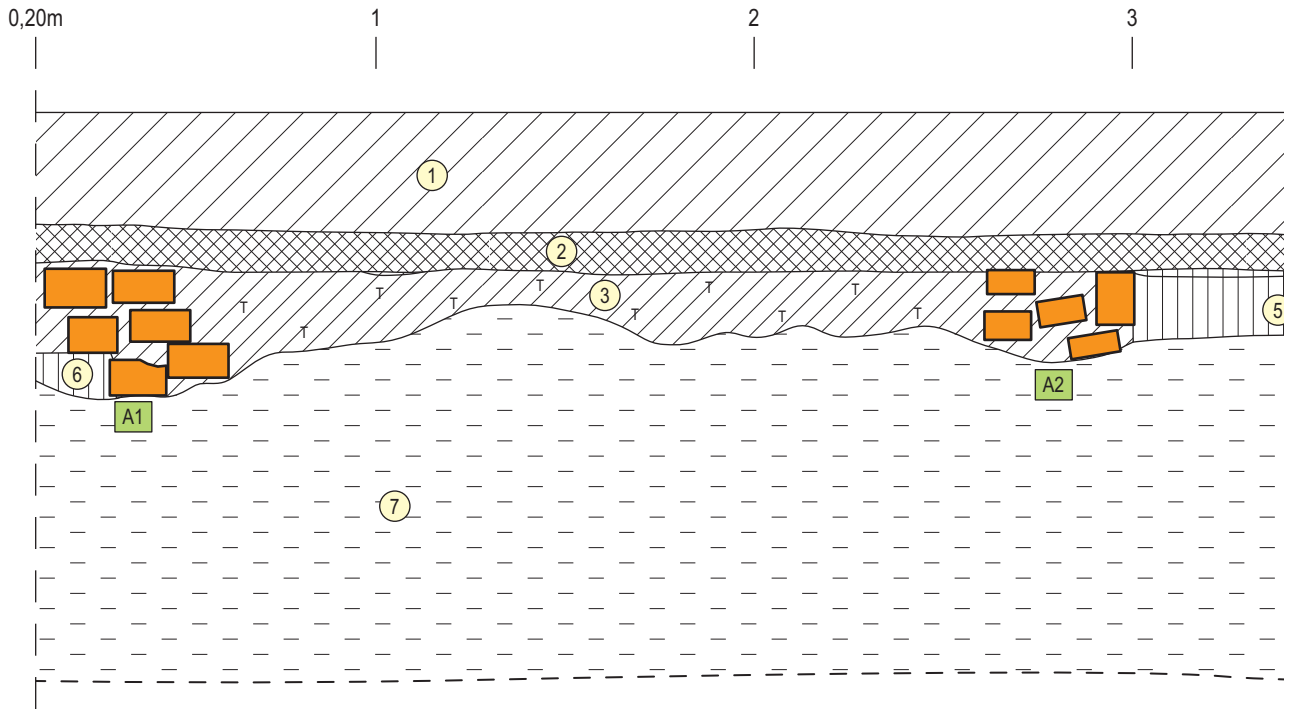
Mått: bredd 0,55, djup 0,4

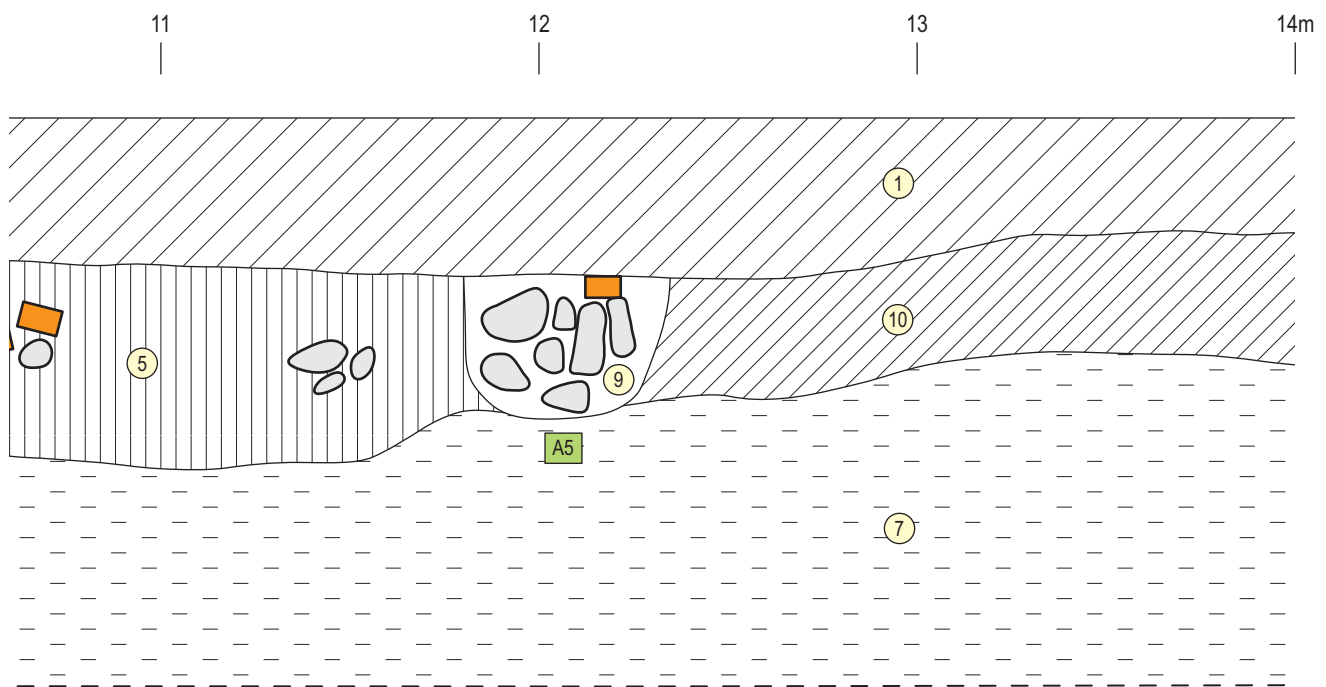
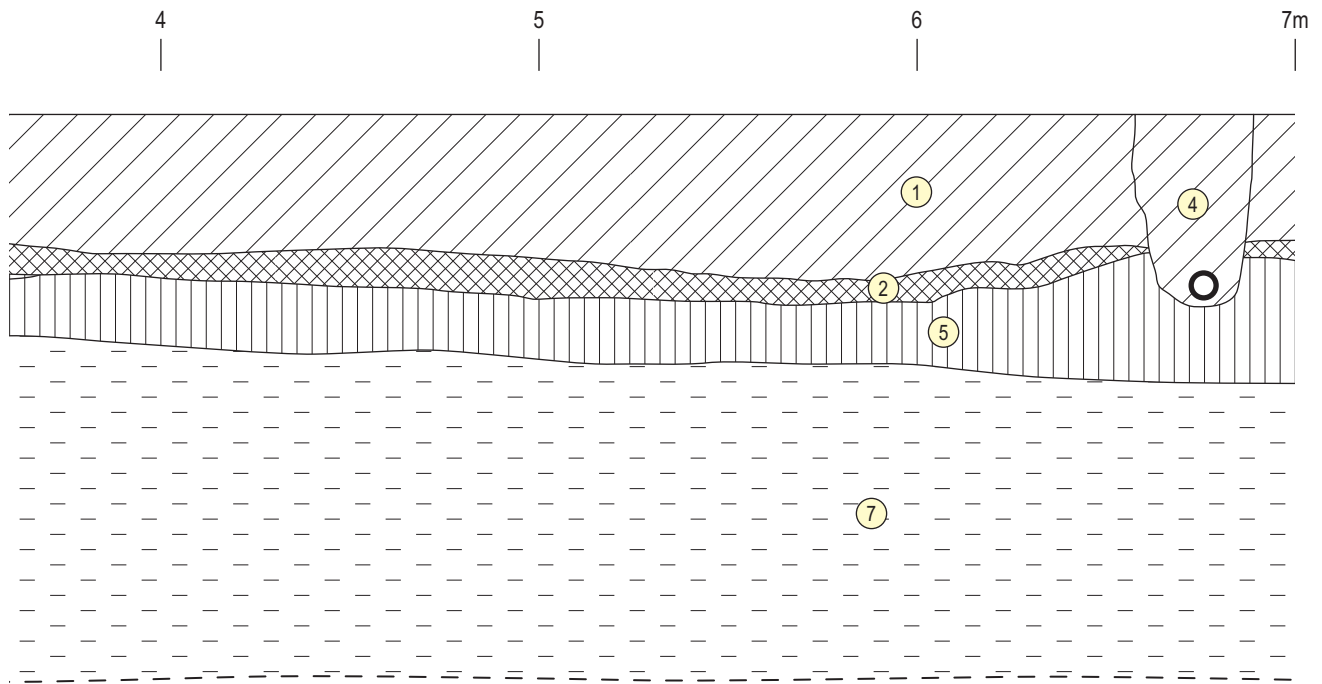
Nedgrävning fylld med 0,07 - 0,20 m stora stenar. Framträder under påförd matjord (lager 1). Grävd genom lerig odlingsjord (lager 5), ner till undergrunden (lager 7), Avgränsar lager 5 från lager 10 (fyllnadsmassa med stenar och jord). Endast dokumenterad i profil.

Bilaga 3. Lagerbeskrivningar

1. Lerig matjord.
2. Svart brandlager med kol, koks(?), förslagat material och grus.
3. Fyllnadslager med jord, grus, lera och tegelkross.
4. Nedgrävning för sommarvatten.
5. Odlingsjord av brun lerig silt med inslag av tegelkross.
6. Mörkt gråbrun silt.
7. Undergrund av gulbrun lera.
8. Nedgrävning fylld med 0,07 - 0,12 m stora kullerstenar (A4).
9. Nedgrävning fylld med 0,07 - 0,20 m stora stenar (A5).
10. Fyllnadslager med 0,05 - 0,15 m stora stenar och spridda tegelbitar i mörkt grå silt.
11. Omrörd matjord med inslag av murbruksbitar, tegelkross och spridda stenar.
12. Poröst jordlager med lertinor. En fortsättning av lager 11.
13. Svart brandlager med kol, kolstybb, skörbrända stenar, förslagat material och grus.
14. Påförd rödbrun sand.

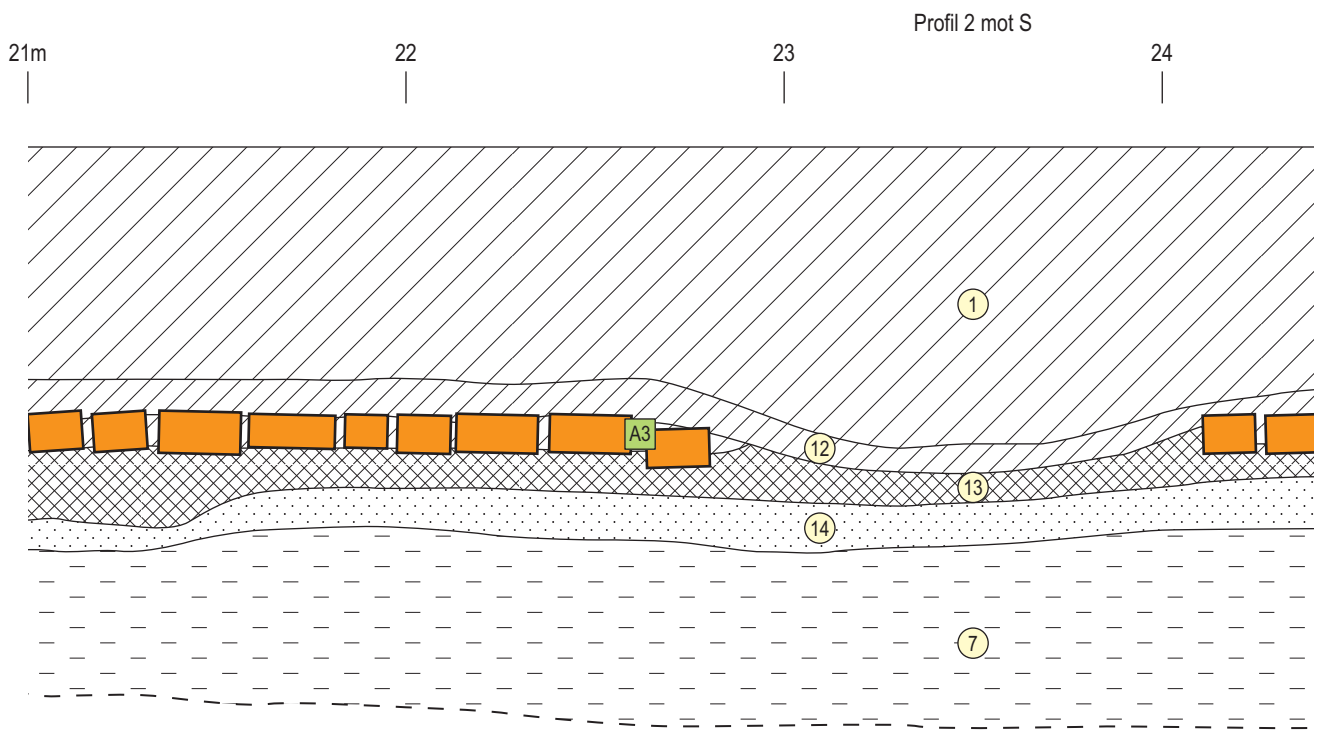
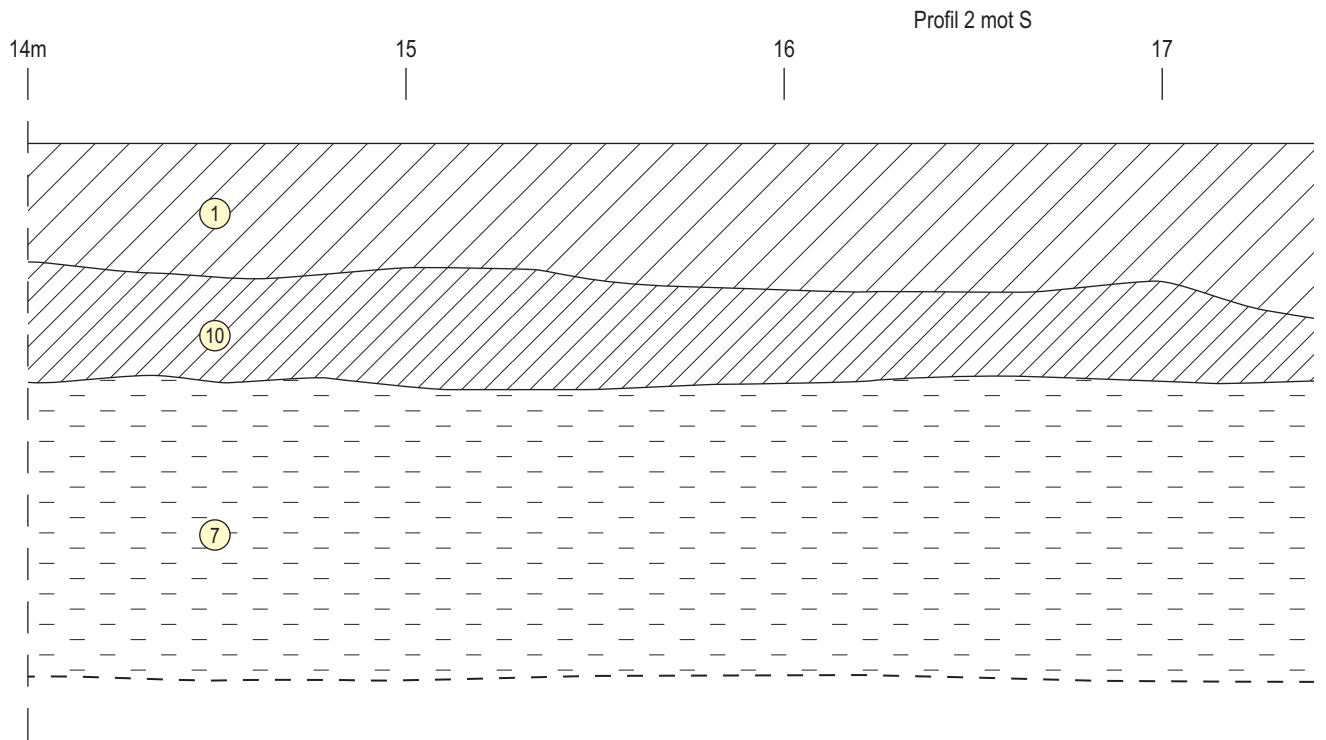
Bilaga 4. Ritningar

Sjögestad kyrkogård
 Sjögestad socken
 Linköpings kommun, Ög

Profilritning
 Skala 1:20
 Dnr 0036/21
 2021-04-28 Ann-Charlott Feldt
 Renritning Lasse Norr

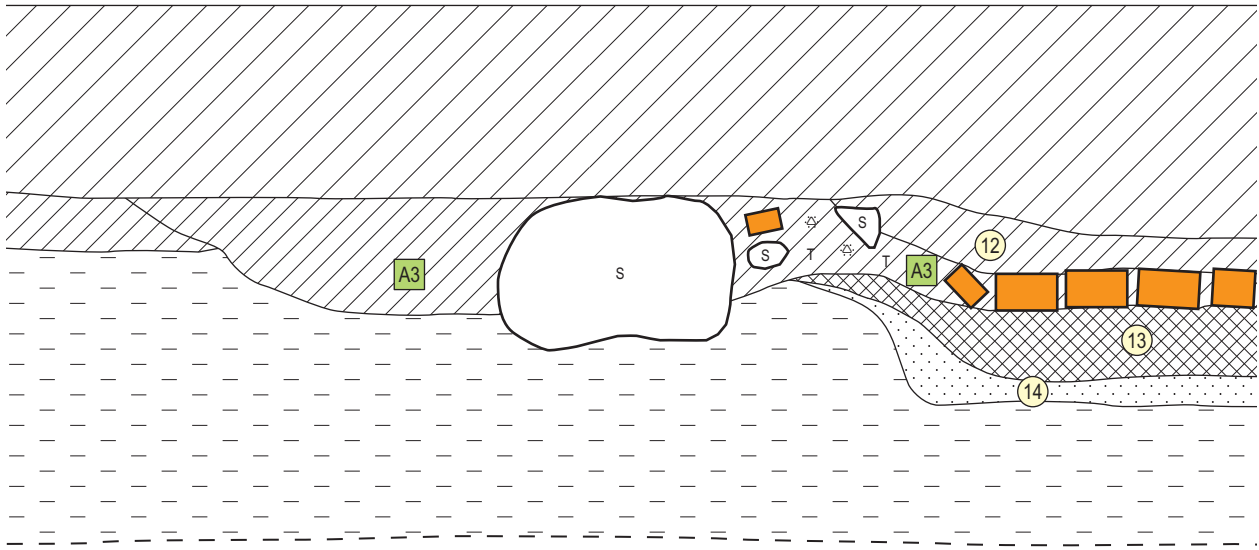

18

19

20

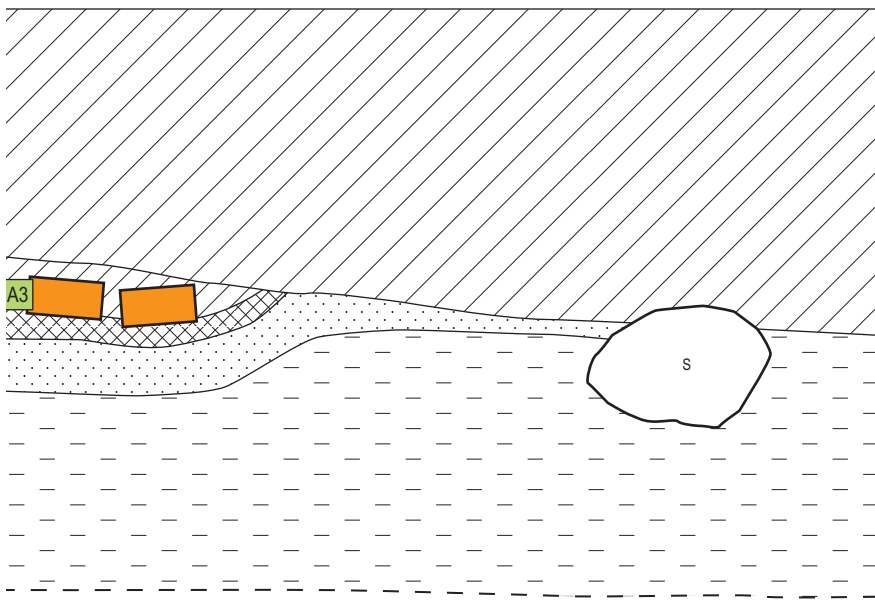
21m

25

26

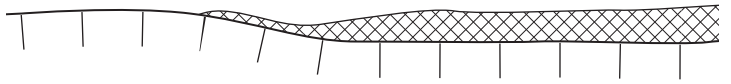
27m

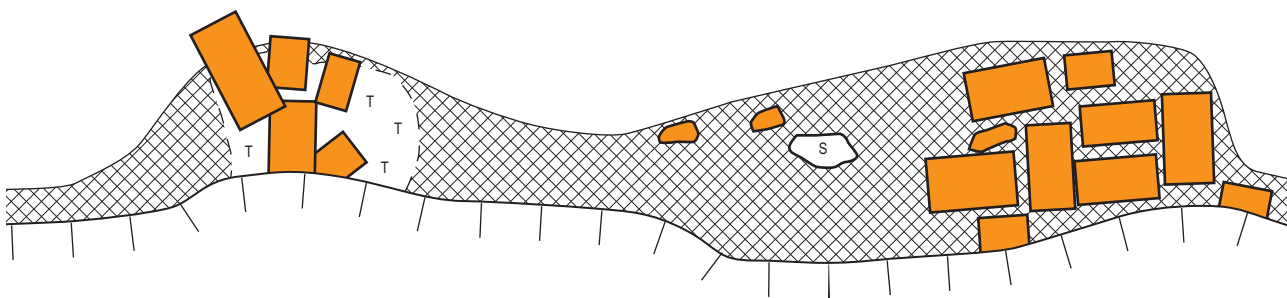
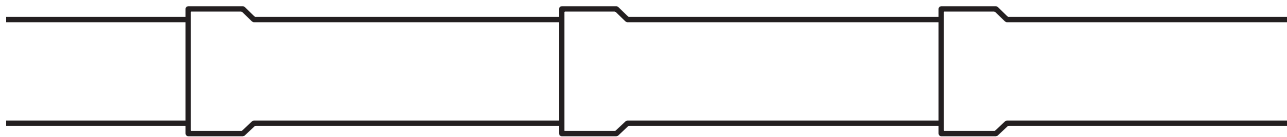
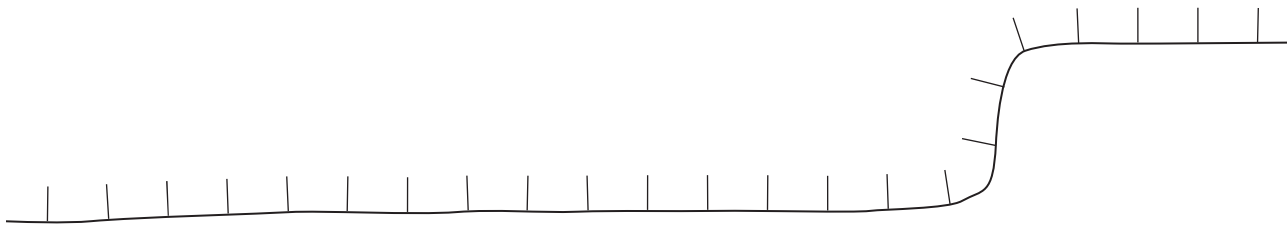

Sjögestad kyrkogård
 Sjögestad socken
 Linköpings kommun, Ög

Profiliritning
 Skala 1:20
 Dnr 0036/21
 2021-04-28 Ann-Charlott Feldt
 Renritning Johan Levin

Sjögestad kyrkogård
Sjögestad socken
Linköpings kommun, Ög

Planritning
Skala 1:20
Dnr 0036/21
2021-04-28 Ann-Charlott Feldt
Renritning Johan Levin

Bilaga 5. Schakttabell

Nr	Benämning	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Anläggningar m m
1	Den östra byggnaden	8,0	6,2	0,5	Spår av sentida grusgång
2	Stenkistan	6,4	1,0-1,4	0,7-1,8	Spår av sentida grusgång
3	Kabelschakt på kyrkogården	46,0	0,4	0,5	-
4	Kabelschakt V om Kyrkogården	60,0	0,4	0,5	Parti med omrörd sotig jord intill L2010:404
5	Den västra byggnaden	7,8	5,8	0,6	Spår av sentida grusgång, sentida raseringslager
6	VA-schaktet	45	2,0	1,5	A1-A3 sentida byggnadslämningar, A4-A5 gropar

I samband med schaktning för två nya byggnader med tillhörande ledningsdragningar på Sjögestads kyrkogård genomfördes en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Sjögestads medeltida kyrka uppfördes troligen under 1100-talets senare del. Den nya kyrkan byggdes 1860 - 1862. År 1950 utvidgades den gamla kyrkogården åt norr. Där fanns tidigare några äldre byggnader, bl a en banvaktstuga.

Vid undersökningen påträffades lämningar efter två byggnader i form av tegelmurverk och ett tegelgolv, samt brandlager och diverse hushållsavfall. Lämningarna kan bl a kopplas till banvaktstugan med tillhörande uthus/verkstad.

ISSN 1403-9273

Rapport 2022:2